

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Hittudományi Kar

Tóbiás könyvének vizsgálata
Brevard S. Childs kánoni megközelítésének fényében
– Tézisfüzet –

Készítette: Juhász Pál Balázs

Témavezető: Dr. Fodor György

Budapest, 2022

Tóbiás könyve iránt megélnékült a kutatói érdeklődés az elmúlt évtizedekben¹, ami különösen is fontos tény annak fényében, hogy a mű – jelenleg – a katolikus teológiában és liturgiában a periférián helyezkedik el².

Dolgozatunk tézise a következő volt: Tóbiás könyve vizsgálható a Brevard S. Childs (1923-2007) által javasolt kánoni megközelítés szentírásmagyarázati megközelítési irány segítségével. Tudomásunk szerint a kánoni megközelítés szemszöge Tóbiás könyve kapcsán még hiányzott a széles kutatói skálából. Munkánkat úgy tekintjük, mintha nagyteljesítményű „kánoni” reflektorokkal megvilágítottuk volna Tóbiás könyvét, amit a központba állítottunk. Tézisünkéből kiindulva a következő konkrét kérdésekre kerestük munkánk során a választ. Mi a szentírásmagyarázat helye a katolikus egyházban? Mi a kánoni megközelítés szentírásmagyarázati módszere, azon belül is Brevard S. Childs ajánlata? (1. fejezet). Milyen kapcsolatban áll Tóbiás könyve az Ószövetség kánoni anyagával, az egyéb ókori szövegekkel? (3. fejezet) Jelen van-e, és ha igen, akkor hogyan Tóbiás könyve az Újszövetségben? Hordoz-e megértési többletet az újszövetségi szövegek kapcsán Tóbiás könyvének a Szentírás második részére is kiterjesztett kánoni megközelítése? (4. fejezet).

Az első fejezetben bemutattuk Brevard S. Childs megközelítési irányát. Ezt kereteztük egy rövid, modern, katolikus, történeti szentírásmagyarázati áttekintéssel és fogalomtisztázással, valamint a kánoni megközelítés tudományos recepciójának bemutatásával. A fejezet leíró, de nem mindent kimerítő jellegű, hiszen külön, tekintélyes kötetek foglalkoznak Childs javaslatának feldolgozásával és értékelésével.³ Nekünk nem ez volt a célunk, hanem az, hogy bemutassuk a kánoni megközelítés Childs által javasolt formájának elméletét és gyakorlatát annak érdekében, hogy később világosan tudjuk azt alkalmazni Tóbiás könyvére. Egyértelműen kirajzolódott, hogy Childs szentírásmagyarázati megközelítésének többlete más módszerekhez és megközelítési irányokhoz képest maga a szemlélete, mely hit-karakterű és

---

¹ Például DESELAERS, P., *Das Buch Tobit* (Geistliche Schriftlesung: Erläuterungen zum Alten Testament für die Gesitliche Lesung 11), Patmos Verlag, Düsseldorf 1990; DESELAERS, P., *Das Buch Tobit: Studien zu seiner Entstehung, Komposition und Theologie* (Orbis Biblicus et Orientalis 43), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1982; SCHÜNGEL-STRAUMANN, H., *Tobit* (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament), Herder, Freiburg 2000; MOORE, C. A., *Tobit: A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Bible 40/A), Doubleday, New York 1996; NOWELL, I., *The Book of Tobit*, in *The New Interpreter's Bible Volume 3. 1 and 2 Kings, 1 and 2 Chronicles, Ezra, Nehemiah, Esther, Additions to Esther, Tobit, Judith* (szerk. Keck, L. E.), Abingdon Press, Nashville 1999, 973-1071; NICKELSBURG, G. W. E., *Tobit*, in *Harper's Bible Commentary* (szerk. Mays, J. L.), Harper et Row, San Francisco 1988, 791-803. Vö. XERAVITS, G., *A deuterokanonikus könyvek: Bevezetés keletkezés- és irodalomtörténetükbe* (Deuterocanonica 4), L'Harmattan-Pápai Református Teológiai Akadémia, Budapest-Pápa, 2008, xii.

² Vö. a Tóbiás könyvére való utalások számát Ferenc pápa enciklikáiban, illetve a mű előfordulását a római rítus szertartásaiban.

³ Ld. pl.: NOBLE, P. R., *The Canonical Approach, A Critical Reconstruction of the Hermeneutics of Brevard S. Childs* (Biblical Interpretation Series 16), Brill, Leiden-New York-Köln 1995.

teljesség-igényű. Childs terminológiája, a szövegekhez való viszonya, valamint azok teljes, kánoni megközelítésben való értelmezése egy hívő ember és tudós eljárására utalnak.

A második fejezetben Tóbiás könyvének kánoni kontextusával és kánoni folyamatával foglalkoztunk. Célunk itt egy kimerítő és alapos koordináta-rendszer megszerkesztése volt, amely segít tájékozódni a művel kapcsolatban. A kánoni folyamat kapcsán különösen is részletes szemléltetésre törekedtünk annak érdekében, hogy világosan bemutassuk Tóbiás könyvének a kutatástörténetben elfoglalt szerepét, amire fentebb már utaltunk. Az a kép rajzolódott ki a szemünk előtt, miszerint Tóbiás könyve a Kr. e. 3. század vége, 2. század eleje körül keletkezett, nagy valószínűség szerint arám nyelven, egy szerző tollából, jelenleg meghatározhatatlan helyen. A katolikus és ortodox kánonnak részét képezi, míg a zsidó és a protestáns szent szövegek jegyzékéből hiányzik ez a mű. A kutatástörténetben jelentős fordulatot hozott a qumráni anyag felfedezése a 20. században, melyek publikálásának hatására az 1990-es évektől kezdve látványosan megélnéült a kutatói érdeklődés Tobit és családja története iránt.

A harmadik fejezet, melyben az Ószövetség és Tóbiás könyve kapcsolatát vizsgáltuk, munkánk szíve és központja, hiszen dolgozatunkat az Ószövetségi Szentírástudományi Tanszéken készítettük. Ennek megfelelően ez a fejezet kétszerese a negyedik, az újszövetségi utalásokat feldolgozó fejezet terjedelmének. Célunk a kánoni megközelítés alkalmazása volt, nem pedig minden részletre kiterjedő elemzés, mert ez szétfeszítette volna ennek a dolgozatnak a kereteit. A fejezet során bemutattuk – a keresztény kánon hagyományos felosztását követve (történeti könyvek, bölcsességi könyvek, próféta könyvek) –, hogy milyen kapcsolat mutatható ki a Tóbiás könyvét megelőző kánoni anyag és Tobit családjának története között. Kitekintettünk Tóbiás könyve kapcsán Qumránra és az ókor néhány zsidó/keresztény darabjára, valamint egy nem-kánoni motívumra⁴ is. Ebben a fejezetben nem kívántunk részletes introdukciós megfontolásokat tenni a különböző ószövetségi könyvek kapcsán, ezért csak Czeglányi Zsolt⁵ könyvét használtuk fel egy-egy könyv rövid ismertetéséhez.

A negyedik fejezetben az Újszövetség és Tóbiás könyve kapcsolatát vettük górcső alá. Célunk 28 kapcsolódási pont bemutatása és vizsgálata volt. Az anyag rendkívüli fragmentáltsága miatt ez a fejezet talán a töredezettség benyomását keltheti az olvasóban, de a szerkesztési módszerrel az áttekinthetőség volt a célunk. Ebben a fejezetben sem szerettünk volna részletes bevezetéstani megjegyzéseket tenni, ezért csak néhány ilyen jellegű könyvet

---

⁴ Azért választottuk Bentes legendáját, mert a magyar nyelvű szakirodalomban ezt láttuk az egyik legkevésbé bemutatott elemnek Tóbiás könyve kapcsán.

⁵ CZIGLÁNYI, ZS., *Az Ószövetség története*, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécs 2016.

használtunk fel az újszövetségi könyvek leírásához és a szövegek pozícionálásához. A harmadik és a negyedik fejezetben csak akkor tértünk ki hosszabban egy-egy könyv bevezetés-jellegű bemutatására, ahol ezt indokoltnak és a jobb megértés érdekében hasznosnak tartottuk.

Munkánk során mindig pontos és egyértelmű, világos metodológiát törekedtünk alkalmazni⁶, melynek elsődleges célja az ellenőrizhetőség. Munkánkhoz az elérhető magyar, angol és német szakirodalmat használtuk fel. Terminológiánkban tudatosan a magyar katolikus szakszavakat és elnevezéseket használtuk akkor is, ha ez nem egyezett meg a nemzetközi tudományos terminológiával. Ennek célja annak a kifejezése, hogy mi magyar katolikus teológiát kívánunk művelni. Egész írásunk alatt a megszokott tudományos kereteket tartottuk szem előtt.

Munkánk során összefoglalásokat és következtetéseket tettünk. Ezek közül a legfontosabbak a következők. Gondolatainkat pontokba szedtük és röviden kifejtettük.

1. Mind Tóbiás könyve, mind Brevard S. Childs módszere nagyrészt ismeretlen a magyar katolikus teológiában. Így dolgozatunk témája, annak két alkotóelemének egymáshoz rendelése maga az újdonsága munkánknak. Tudomásunk szerint az elmúlt évtizedekben nem készült doktori dolgozat, illetve nagyobb lélegzetvételű elemzés Tóbiás könyvével kapcsolatban magyar nyelven, ezért reméljük, hogy munkánkkal hozzájárultunk nem pusztán egy angolszász szentírásmagyarázati módszer szélesebb megismertetéséhez, hanem a szent szöveg részét képező Tóbiás könyvének – katolikus egyházunk (egyik) elfeledett klasszikusának – újrafelfedezéséhez is. Nagyobb figyelmet kell fordítanunk a magyar kutatásban Tóbiás könyvére.

2. Magyar nyelven nem vizsgálták még Brevard S. Childs kánoni megközelítés-javaslatát ilyen mélységben és tágabb kontextusba helyezve. A childsi gondolatok bemutatása és alkalmazása mellett a történeti kontextus és a tudományos fogadtatás áttekintése tovább mélyítették magának a javaslatnak a megértését, mely – minden hiányosságával együtt – alapos és korrekt munka kívánt lenni részünkről. A kutatásban hasznos lenne egyrészt lefordítani Childs néhány alapvető művét magyar nyelvre, illetve az életmű minden darabjára kiterjedő elemzést végezni.

3. A szerkesztői és teológiai kontextus kapcsán összeállítottunk egy Tóbiás könyvére vonatkozó, három nagycsoportba rendezett, összesen huszonhat elemet tartalmazó témalistát. A kutatóknál

---

⁶ Ehhez kiindulópontul szolgált KRÁNITZ, M.-TÖRÖK, CS., *Teológiai módszertan: Elméleti és gyakorlati bevezetés*, Szent István Társulat, Budapest 2008.

általában kétfajta attitűddel találkozhatunk: vagy megjegyzik, hogy számos téma megjelenik a műben, vagy egy adott témát kiválasztva végzik vizsgálódásaikat. Ezzel a generális szisztematizálással a műben meglévő rendkívüli témagazdagság jobb áttekinthetőségét kívántuk előmozdítani.

4. A kánoni folyamat részeként, Tóbiás könyvének szerkezetére tettünk egy új javaslatot, melynek mind a mikro-, mind a makrostruktúráját ismertettük. Mivel dolgozatunknak nem az irodalomkritikai módszer állt a középpontjában, azt pusztán kiegészítésül használtuk, ezért ezt a javaslatunkat nem dolgoztuk ki a maga teljességében. A jövőben ezt szeretnénk pótolni és angol nyelven publikálni.

5. Tóbiás könyvének vizsgálata a biblikus/extrabiblikus anyag fényében elmélyítette és árnyalta magának a könyvnek a mondanivalóját. Tóbiás könyvében számos olyan bibliai elem van, melyek a héber és/vagy a keresztény kánonhoz tartozó könyvekben szerepelnek. Azzal, hogy kapcsolatot kerestünk és találtunk a kánoni szövegek és Tóbiás könyve között nem öncélú – és végső soron – zsákutcába vezető utazást tettünk az Ószövetségben. A kánoni megközelítés segítségével láthattuk kibontakozni Tobit és családja elbeszélésének történeti, bölcsességi és próféta karakterét. A kommentárokból, illetve a cikkekben lévő hosszabb-rövidebb utalásokon túl munkánk azzal a gyümölcssel járt, hogy mind Tóbiás könyvének, mind az egyéb kánoni szövegeknek önálló és egymással kapcsolatot mutató jelentése erősebb megvilágításba került. Tóbiás könyvének struktúrája, történeti háttere és teológiája értelmezhetetlen a megelőző kánoni anyag nélkül.

Az extrabiblikus zsidó és pogány anyag felhívta a figyelmet a szent szöveg olyan kapcsolódási pontjaira, melyek nem találhatók meg a kánonban, mégis gazdagítják Tóbiás könyvének megértését és magyarázatát. A mű részét képezte a zsidó korszaknak a Kr. e. 2. század-Kr. u. 1. század között. A kutatásban itt kínálkozik a legszélesebb út, hiszen a feldolgozandó és összehasonlítandó anyag jelentős mennyiségű. A már feldolgozott „nagy” témák mellett a számos kisebb utalásra és összefüggésre is érdemes lenne odafigyelnie a jövő Tóbiás-kutatásának.

6. Tóbiás könyvét ismerték az újszövetségi szerzők, minden bizonnyal maga Jézus is. Ezzel együtt Tóbiás könyvének újszövetségi használata nagymértékben fragmentált. A mű része volt a kor vallásos ismeretanyagának és, mint ilyen, felhasználták. Már ekkor sem szerepelt a teológiai gondolkodás fő sodrásában: ezt jól példázza az a tény, hogy szó szerinti idézet nem

található az egész Újszövetségben a műből. A változatos és tarka kapcsolódási pontok ellenére Tóbiás könyve alulreprezentált az újszövetségi szerzők gondolkodásában. Ám az mindenképpen megállapítható és figyelemre méltó, hogy Tóbiás könyve jelen van az Újszövetségben, gazdagította azt sajátos mondanivalójával, vagyis számoltak vele, mint vallásos irattal a szent szerzők. Ez a tény arról árulkodik, hogy nem csak ismertségnek, hanem elismertségnek is örvendett Tobit és családja története. Az újszövetségi allúziók vizsgálata során több kisebb megjegyzést is tettünk a szövegek kapcsolatára vonatkozóan. Annak ellenére, hogy a kutatásban a legszélesebb út – az anyag mennyisége miatt – Tóbiás könyve és az Ószövetség kapcsolatában kínálkozik, a terület mélységi feldolgozatlansága miatt különleges figyelmet érdemel a jövőben Tóbiás könyve és az Újszövetség kapcsolata is.

7. Következetes témaválasztási eljárás lehet a kutatásban egy redukált téma szempontjából való vizsgálata a műnek a kánoni megközelítés segítségével. Ez lehetőséget adna részletekbe menő elemzésre, illetve a kánoni megközelítés eljárásának ismételt bemutatására. Példák lehetséges témákra: Tóbiás könyvének pedagógiája és annak kánoni beágyazottsága; Spiritualitás az Ószövetségben, különösen Tóbiás könyvében; Az út-motívum Tóbiás könyvében és az Ószövetségben.

8. Sürgető szükség van Tóbiás könyvének pasztorális rehabilitációjára. Külön vizsgálódást igényelne az a téma, hogy jelenleg milyen mennyiségben és a műből mit hangsúlyozva szerepel Tóbiás könyve a magyar katolikus hitoktatásban. Feltételezhető, hogy rendkívül kevés szöveget ismernek meg a közoktatásban részt vevő diákok ebből az ószövetségi könyvből, illetve feltehetően – gazdag mondanivalójából – „csak” a házasság és az angelológia témáit. Fontos lenne óravázlatok és tematikák készítése, melyek specifikusan Tóbiás könyvét dolgozzák fel, természetesen a különböző korcsoportok befogadó-képességének megfelelően. Triduumoknak, illetve lelkigyakorlatoknak is lehetne alaptémája és vezérfonala ez a könyv, továbbá nagy segítség lenne egy-egy olyan biblikus tematikus év/időszak, mely a hívek körében talán kevésbé ismert szentírási könyveket (pl.: Eszter könyve, Judit könyve, Tóbiás könyve, Júdás levele) állítaná a figyelem és az érdeklődés középpontjába.

Bízunk benne, hogy a munkánk során felvetett kérdésekre kielégítő válaszokat adtunk. Reményeink szerint mindez meggyőzően és világosan bizonyította tézisünket, miszerint Tóbiás könyve vizsgálható a Brevard S. Childs által javasolt kánoni megközelítés szentírásmagyarázati megközelítési irány segítségével. Dolgozatunkkal és kutatásunkkal hozzá szeretnénk volna

járulni ahhoz, hogy ez a katolikus hittudományban, illetve hitéletben perifériára szorult sugalmazott írás újra a teológiai gondolkodás centruma felé mozduljon el. Szolgáljon munkánk Isten országának épülésére és Isten nagyobb dicsőségére.